

Nr 316.

Af herr **Lindhagen m. fl.**, om ändrad lydelse af 16 § första stycket samt 19 § riksdagsordningen.

I hvarje nations lif gifves det vissa vändpunkter, som beteckna en brytning med det förflutna och begynnelsen af en ny tidsålder. Idéer, som en tid varit vägledande, skola en gång hafva fullgjort sitt värf och omsider lämna rum för nya tankar. Ibland ske dessa omändningar såsom våldsamma genombrott. Understundom framträda de, gynnade af någon oväntad tilldragelse, plötsligt som en mogen frukt af en långsam utveckling. Sammanhanget finnes visserligen fortfarande, men innehållet och formerna blifva i väsentliga delar andra. Dylika skenbara språng i utvecklingen äro ofta nödvändiga villkor för en nations hälsa, och de betraktas därför också af efterkommande som folkets största minnen.

Efter en generations strider stod den riksdag, som sammanträdde i början af år 1906, inför ett sannolikt tillfälle för ett dylikt genombrott i vårt land. Unionsupplösningen hade ägt rum. Denna stora tilldragelse skedde icke utan att det gick en dallring genom hela nationen och med en styrka som icke förr hördes från olika håll talet om allas samverkan för tillvaratagandet af landets olika utvecklingsmöjligheter. Vidare hade i Finland nyligen inträffat att folket under intrycket af faran af nationell förintelse plötsligt upptäckt, att alla dess medlemmar med lika rätt tillhörde samma samhälle och att de alla behöfde hvarandra. Man stod beredd att uti konstitutionen taga steget fullt ut från fyrståndsrepresentation till enkammarssystem med allmän och lika rösträtt för hvarje medborgare, såväl man som kvinna. Detta var ju ett manande föredöme för det gamla moderlandet. Slutligen hade Sverige

Bihang till Riksdagens protokoll 1912. 4 saml. 137 häft. (Nr 316—319.) 1

för första gången på länge erhållit en vänsterministär och då stego naturligtvis mångenstädes förväntningarna ganska högt.

Det förslag om ändring i rösträttsbestämmelserna till Andra kammaren, som framlades för 1906 års riksdag, var emellertid ingalunda något uttryck för en nydaning. Förslaget innefattade ett anbud om en kompromiss. Det teg därför anspråkslöst med alla ledande synpunkter, gjorde ej ens ett försök att bygga på någon medryckande hänförelse hos nationen utan vädjade snarare till dess trötthet på rösträttsfrågan. Man kan ju ha olika meningar om hvad situationen vid den tidpunkten fordrade. Uppfattningar gäfvos dock om att krafven bort ställas högre, och dessa togo sig uttryck också i en inom Andra kammaren af åtta ledamöter väckt motion. I denna framställning, som fordrade borttagandet af alla rösträttsstreck med den formulering som nedan upptagits, yttrades om de grusade illusionerna bland annat följande:

Men förhoppningarna synas åtminstone i mycket väsentliga delar gå om intet. Man måste till och med spörja sig, om i afseende å den grundläggande rösträttsfrågan ens *någon* ny och lifgivande impuls hittills framgått ur de stora orden. Alla partier söka fortfarande främst att hålla känningen med sina gamla positioner, vi räkna ut på öret hvad som kan vinnas eller förloras och vi föra ånyo fram våra gamla förslag om partiella rösträttsreformer i stället för att enhvar och alla borde komma med hela nationen. Opportunismen poekar nästan till ofördragsamhet, allt stannande i stöpet kallas för historisk kontinuitet, och den samlande lösen för oss alla är, att ingen kan eller får taga något på sitt ansvar. En dylik politik kan vara knepig nog, måhända klok, men knappast obetingadt vislig. — — —

Orsaken till att vi nu, i strid mot hvad man velat hoppas, ingalunda stå inför något verkligt genombrott i vår nationella utveckling, torde främst bero därpå, att unionsupplösningen sannolikt i verkligheten icke innebar någon så stor pröfning, som det förebars under de upprörda tiderna. Den utropade nationella samlingen var kanske mera en famlande sträfvan att slå vakt om skenet än en sammanslutning omkring de verkliga värdena, och den uppflammande fosterlandskärleken var måhända mera ett utbrott af sårade känslor än en medveten föresats att i det helas intresse offra egna fördelar.

Kanske gifves det äfven en annan bidragande orsak, nämligen brist på tro, tillförsikt och entusiasm i denna sak inom de ledande politiska vänsterkretsarne. För mycken klokhet och beräkning kan ibland just i viktiga afgöranden lamslå själfva framgången, och det kan någon gång vara fruktbarast att taga äfven det ovissa på sitt ansvar. Det är ingalunda alldeles uteslutet, att om från de olika gruppernas sida saken i tid med kraft och öfvertygelse framförts såsom ett folkligt program, så kunde uppstått en stormflod i opinionen, som sköljt bort svårigheterna eller i hvarje fall åtminstone fullständigt tryggt genomförandet af ett förslag sådant som det nu föreliggande. Landet hade på det sättet kommit ett stort steg framåt i tiden och kanske en generation besparats mödorna att fullfölja det nu endast påbörjade arbetet. — — —

Men äfven om en definitiv lösning af rösträttsfrågan nu skulle vara ute-

sluten och man därför måste böja sig för det oundvikliga, så får man dock, enligt vår uppfattning, icke alldeles öfvergifva fanorna. Ingenting är farligare för en viktig fråga och kan lättare leda till dess försumpning, än att vid de viktiga afgörandena begrafva densamma i tystnad. Tvärtom är då allra angelägnast, synes det oss, att påminna om saken och såmedelst söka utverka åtminstone de största möjliga löften och förbindelser för framtiden.»

Såsom vi veta föll 1906 års förslag och det blef ett kommande regeringsförslag förbehållet att lösa frågan på en vidare grundval, i det att äfven en reform af den kommunala rösträtten och Första kammaren ägde rum.

De första valen till båda kamrarna efter denna nya författning har nu försiggått och det genombrott, som därvid möjligen förväntades, fick sitt uttryck i en betydande majoritet i Andra kammaren för vänsterpartierna, majoritet för dem i de gemensamma omröstningarna samt bildandet af en vänsterministär. Detta var ju åtskilligt och därur bör ju också kunna framgå en del vinningar för de demokratiska önskemålen.

Men det står fast i alla fall, att hvad som vunnits endast var ett steg framåt. Och bortser man från de yttre verkningarna och ser till reformens inre värde, så nödgas vi nog med bekymmer konstatera, att i de vitalaste frågorna den nu sittande riksdagen är föga mera medgörlig än den föregående, ja någon synnerligen större benägenhet att gå till botten med dem för människornas skull kan knappast förmärkas ens hos Andra kammaren.

Under sådana förhållanden uppfordrar situationen mer än någonsin till nya tag och erfarenheten lär ju ständigt hur litet det kommer fram ur en alltför stor anspråkslöshet. Må vi alltid påminna oss att det i politiken dock gäller, att folkets stora lifsfrågor obeskurna sättas i förgrunden och samtidigt i afvaktan på definitiva lösningar provisoriska åtgärder omedelbart vidtagas för lindrande af det för handen varande nödläget.

Nu har i den fortfarande olösta författningsfrågan, som är grundvalen för det hela, den nya kursen af 1912 kommit omsider med den kvinnliga rösträtten men icke inlåtit sig på borttagande ens af något af de öfriga rösträttsstrecken. Denna underlåtenhet måste vara en beräkning för egen del af det liberala partiet eller ock en nedslående konsekvens af 1906 års försummelser. Men det är i alla fall icke nog med en hederlig röstreform genom införandet af verkligt allmän rösträtt till Andra kammaren. Demokratiens princip kommer aldrig till någon verklig begynnelse af sin fulla tillämpning förr än författningsfrågan blifvit fullständigt löst efter de oafvisliga riktlinjer som nu kunna skönjas.

Af detta skäl bör enligt vår uppfattning den parlamentariska aktionen från demokratiskt håll i författningsfrågan liksom i andra viktiga realfrågor sträfvä att gå fram samtidigt på två linjer, den ena för att lösa omedelbart de närliggande frågorna, den andra för att mogna opinionen för det som kanske ännu ligger mera aflägsset men som man redan inser måste komma. I anslutning härtill och då de politiska kraf, som utanför parlamentet anses med rätta kunna framställas, äfven böra få rum inom detsamma, anse vi den nya situationen, som skapats af den senaste författningsändringen, uppfordra till nedannämnda frammarsch i laga ordning mot grundlagarnes gällande bestämmelser om Andra kammaren, Första kammaren och Regeringsmakten.

Andra kammaren.

Beträffande gällande rösträttsbestämmelsers afvikelse från den allmänna och lika rösträtten eller de s. k. rösträttsstrecken finna vi oss föranlättna att anföra följande.

1) *Könsstrecket*. Detta mest omfattande undantaget från den allmänna rösträtten har nu i afgifven regeringsproposition föreslagits skola bortfalla. Någon utläggning af ämnet erfordras därför icke här, utan hänvisas exempelvis till de motiver, som under denna punkt framfördes i förutnämnda motion af år 1906.

Emellertid måste här såsom en stor brist framhållas att enligt förslaget skola män, som falla för något rösträttsstreck, draga med sig sina hustrur i rösträttslöshet med undantag allenast för det fall, att hustrun har boskillnad. Detta är principiellt oriktigt därför att rösträttens utsträckning till kvinnor bygger på erkännandet att de äro själfständiga personligheter. Det verkar också orättvist särskildt genom att det beröfvar de fattiga flera röster i förhållande till andra. Icke ens sådana hustrur, som efter själfdeklaration af något inkomstbelopp fått egna debetsedlar, undantar förslaget i detta fall.

2) *Fattigstrecket*. Detta rösträttsstreck kan ingalunda inför en modern social uppfattning försvaras. Det rätta vore ju, att samhället beredde hvarje medborgare, som i följd af oförmåga till arbete eller eljes lider brist på det nödvändiga, erforderliga hjälpmedel såsom en rättighet.

Men i stället utgår hjälpen för närvarande såsom fattigunderstöd, som betraktas såsom en nådegåfva. Och detta tager sedan lagstiftningen fariseiskt till förevändning för att beröfva dem, som mottagit under-

stödet, medborgerliga rättigheter. En understödstagare t. ex., som arbetat träget utan att detta arbete tryggt honom vid sjukdom eller i ålderdomen, har dock samhället snarare en skuld till. Hans erfarenheter och intresse borde ock kunna vara ägnade att låta honom om någon få sitt ord med i fråga om bestämmandet af behofven och bristerna i samhällsordningen. Särdeles orimligt verkar fattigstrecket, då understödstagarna ej åtnjuta full försörjning utan hjälp allenast med någon del af underhållet eller endast tillfälligt understöd.

I ett fall anses dock detta streck böra bibehållas, ehuru detta kan vara tveksamt. Den, som »åtnjuter full försörjning, hvilken ej blott tillfällig är» står nämligen enligt fattigvårdsförordningen under fattigvårdsstyrelsens målsmansrätt, och detta innefattar i tillämpningen väsentligen ett verkligt omyndighetstillstånd. En sådan understödstagare skulle därför för följdriktighetens skull lika litet som en omyndig förklarad erhålla valrätt. Bland dem, som sålunda förlora valrätt, befinna sig visserligen äfven oförvitliga personer, hvilka intagits på kommunala försörjningshem eller dylika inrättningar. Mot dem skulle ju enligt hvad ofvan framhållits en viss orättvisa begås. Rättelse synes dock här riktigtast böra ske genom upphäfvandet af fattigvårdsstyrelsens målsmansrätt för dylika personer. Men kanske intaga äfven de, såsom sakerna nu äro ordnade, en särdeles osjälfständig ställning.

Däremot skulle den husbonderätt, som fattigvårdsstyrelse enligt fattigvårdsförordningen äger öfver understödstagare jämväl i vissa uppräknade fall, där styrelsen saknar målsmansrätt, icke leda till förlust af valrätt för understödstagaren lika litet som husbonderätt enligt legostadgan medför dylik förlust för tjänstehjon.

3) *Utskyldsstrecket.* Detta streck innefattar till en början ett afsteg från den lika rösträtten. Den leder nämligen till, att de fattigare skattebetalande medborgarne lättare oförskyldt förlora sin rösträtt än de, som äro befriade från utskylder och de, hvilka befinna sig i den förmögenhetsställning, att de lättare kunna betala sina utlagor. Det leder vidare till, att de medborgare, hvilkas arbetsförtjänst är växlande och osäker, lättare förlora sin rösträtt än de, som hafva en säkrare inkomst, emedan de förre under arbetsbrist ofta ej kunna betala den skatt, som pålades dem efter deras inkomst, då de hade arbete. I fråga om kommunalutskylder gäller dessutom, att de äro mycket olika i skilda kommuner, från högeligen tyngande till inga alls. Då de nya valbestämmelserna ej vidare äro byggda på de kommunala författningarne, frågar man sig i hvarje fall, hvarför guldna kommunalutskylder skola vara ett villkor för valrätt till statsrepresentationen. Det kan vidare

spörjas, hvilka viktiga grundsatser kräfva, att själfva medborgarrättens värde väges såsom jämförlig med de små penningebelopp, hvarom här vanligen är fråga, eller hvarföre så stort afseende fästes vid dessa belopp, trots det att staten från den häftande uttager vida större summor i indirekta pålagor. Mest betänkligt är till sist det knappast bestridda förhållandet, att svaret på dessa frågor svårligen torde kunna blifva något annat än att förevarande rösträttsstreck icke är afsedt att vara uttryck för något lojalt nit att bereda alla medborgare deras behöriga inflytande. Frågan har nämligen helt visst af många gifvits så stor vikt därför, att man å ena sidan hoppas och å den andra befarar, att, på samma gång storstäderna afhändes en väsentlig del af sin nuvarande representation, jämväl antalet valmän skola så mycket som möjligt decimeras.

Statistiken från senaste val lämnar talande siffror för detta strecks liksom fattigstreckets härjningar.

4) *Åldersstrecket*. En åldersgräns måste naturligtvis alltid finnas. Frågan är blott, hvar den bör sättas. En svensk medborgare är nu vittnesgill vid femton års ålder, fullmyndig inför strafflagen vid aderton års ålder och uppnår civilrättslig myndighet vid tjuguettt års ålder. Det har då ansetts låta säga sig, att den politiska myndighetsåldern sättes ännu ett steg högre. Utvecklingen i alla länder synes dock alltmer gå i riktningen att likställa den civila och politiska myndighetsåldern. Förut gällde äfven hos oss tjuguettt år såsom valålder. De åldrande makterna i samhället är också enligt erfarenheten så inflytelserika på många sätt, att ungdomen verkligen behöfs för att skapa åtminstone någon liten motvikt.

5) *Konkursstrecket*. Enligt författningen skall den, som »är i konkurs-tillstånd», ej få utöfva valrätt. Med nutida rättsuppfattning är det dock ganska svårt att förstå, hvilka viktiga anledningar tvinga till att fränkänna en konkursgäldenär rättighet att i en för hans konkurs så främmande angelägenhet som riksdagsval göra äfven sin uppfattning gällande. Föreskriften är utan tvifvel ett kvarstående uttryck för en gången tids-åskådning, enligt hvilket insolvens likställdes med vanfrejd och äfven kunde föranleda till ett slags frihetsstraff i den s. k. bysättningen. I viss mån hämtar föreskriften sannolikt sitt stöd också däraf, att en konkursgäldenär möjligen kan sägas vara i vissa afseenden omyndig. Men något verkligt förmynderskap är dock konkursgäldenären obestriddligen ej underkastad.

6) *Förmynderskapsstrecket*. Att den, som för vanvett är under förmyndare ställd, ej lämpligen kan utöfva valrätt, är själfallet. Hvar-

för däremot ej en omyndig förklarad, som är vid sina sinnens fulla bruk, skall få rösta på riksdagsman lika väl som han får själf upprätta sitt testamente, är nog mera svårt att fullt tillfredsställande förklara. Mången låter sätta sig under förmyndare blott för, att han anser sig vara af sjukdom eller annan förlåtlig orsak förhindrad att ensam sköta sina affärer. Kvinna äger dessutom enligt lagen det privilegium att när som helst utan uppgifven anledning begära sig i omyndighetstillstånd. Ett fullständigt genomförande af detta streck blir emellertid en nödvändighet, om man anser sig böra upprätthålla den allmänna uppfattningen, att valrätt bör tillkomma myndig person och ej omyndig.

I händelse man ansåge, att mannens målsmanskap öfver hustrun vore att jämnställa med ett vanligt förmynderskap, borde man naturligtvis utsätta en bestämd förklaring i lagtexten, att gift kvinna undantages från detta streck. Målsmanskapet är dock ej och allraminst i sin nuvarande begränsade omfattning, hvad man i lagen benämner förmynderskap. Något dylikt förtydligande erfordras därför ej.

7) *Värnpliktsstrecket*. Detta streck har ju egentligen tillkommit i ändamål att för åtskilliga ledamöter i Riksdagen bereda en brygga, på hvilken de kunde komma öfver äfven till den allmänna rösträtten. Det läser dock sakna motsvarighet i något annat lands konstitution och hörer ju strängt taget ej heller hit. För den kvinnliga rösträtten utgör detta streck visserligen ej något hinder. Äfven män, som äro odugliga till värnplikt, få valrätt och till kvinnornas fördel kan ju åberopas, att de såsom mödrar också fullgöra sin betungande värnplikt till samhället. Men i ett valsysteem, där kvinnorna äro med, framstår ännu bjärtare det konstruerade i förevarande stadgande. Vi anse därför, att fullgjord värnplikt ej bör bibehållas såsom villkor för valrätt, helst detta äfven leder till oegentlighet, därest valrättsåldern såsom vi förordat bibehålles vid tjuguet år.

8) *Vanfrejdsstrecket*. Så länge stadgandet om förlust af medborgerligt förtroende ännu icke, såsom vid en slutgiltig rösträttsreform från många håll påyrkats, blifvit fullständigt afskaffadt, är det ju förklarligt, att man finner den, som är fränkänd dylikt förtroende, ej böra få deltaga i riksdagsmannaval.

Valbarhet har äfven, enligt det kungliga förslaget, utsträckts till kvinnor. Af någon vikt är det ej att, om valrättsåldern sänks till tjuguet år, stadga högre ålder för valbarhet, men det har nu länge varit en föreställning, att man bör bestämma en högre ålder, såsom

25 år, som ju ock gäller såsom villkor för rätt att utöfva en del andra befogenheter.

Åtskilliga skäl tala för upphäfvande af allt bostadsband för *valbarhet*, ehuru väl man får hoppas, att det ej må leda annat än undantagsvis till inkräktning af en nyttig representation för de olika orterna.

Då den sammanfattande framställningen uti motionen nr 311 af frågan om *en demokratisk författningsrevision* ansetts böra splittras i särskilda motioner (se Andra kammarens protokoll för den 1 maj), få vi under åberopande af de ofvan för hela ämnet och dess första underafdelning anförda skäl till en början yrka:

att Riksdagen ville beträffande *Andra kammaren* antaga som hvilande till grundlagsenlig behandling

1:o) följande ändrade lydelse af första stycket af § 16 riksdagsordningen:

»Valrätt till Andra kammaren tillkommer en hvar välfrejdad svensk medborgare, såväl man som kvinna, som före det kalenderår hvarunder val äger rum uppnått 21 års ålder; dock ej den, som står under förmynderskap eller fattigvårdsstyrelsens målsmansrätt.»

2:o) följande förändrade lydelse af § 19 riksdagsordningen:

»Till ledamot i Andra kammaren kan endast utses man eller kvinna, som uppnått 25 års ålder samt äger valrätt inom riket.»

Stockholm den 1 maj 1912.

Carl Lindhagen.

C. Winberg.

R. Sandler.

Nils Helger.

Oskar Kloo.